

Rapport 2018:5

Konsumentverkets beräkningar av referensvärden

För några av hushållens vanligaste utgiftsområden

**2018:5 Konsumentverkets beräkningar av referensvärden
för några av hushållens vanligaste utgiftsområden**
Konsumentverket 2018

Sammanfattning

Varje år beräknar Konsumentverket kostnader för en rimlig konsumtion för några av hushållens vanligaste utgiftsområden. Vad som är en rimlig konsumtion och vanliga utgiftsområden förändras över tiden. Kostnadsberäkningarna måste därför anpassas till exempelvis befolkningens ändrade behov och aktiviteter, samt till standard- och konsumtionsutvecklingen i samhället.

Beräkningarna omfattar både individuella och hushållsgemensamma kostnader och utgår från ett grundläggande behov av varor och tjänster som behövs för att klara vardagen i dagens samhälle, oberoende av hushållets inkomster. Beräkningarna möjliggör en rimlig konsumtionsstandard, varken existensminimum eller en överflödskonsumtion. Kostnaderna täcker både löpande utgifter och visst sparande för att kunna ersätta sällanköpsvaror. Konsumentverkets beräkningar omfattar inte olikheter som finns i konsumtionen beroende på kulturella skillnader, sjukdom eller funktionshinder.

De utgiftsområden som Konsumentverket beräknar står för omkring en tredje del av hushållens totala konsumtion. Månadskostnader beräknas för följande områden:

- Livsmedel
- Kläder och skor
- Personlig hygien
- Fritid och lek
- Mobiltelefon
- Barn- och ungdomsförsäkring
- Hemförsäkring
- Förbrukningsvaror
- Hemutrustning (inklusive dator)
- Media, fast telefoni, internet med mera.

Syftet med beräkningarna är att visa vad det kostar för hushållen att upprätthålla en rimlig levnadsnivå för dessa utgiftsområden. Beräknade kostnader ska kunna användas som referensvärden vid budgetrådgivning hos kommunala budget- och skuldrådgivare och även för hushållens egen ekonomiska planering. Referensvärden för de olika utgiftsområdena lämnas också som underlag till regeringens beslut om riksnormen inom försörjningsstödet. Beräkningarna används även för andra ändamål av kommuner, staten, banker, privatpersoner med flera. Det är viktigt att veta att Konsumentverket inte ansvarar för hur andra myndigheter, organisationer och privatpersoner använder beräkningarna.

Konsumentverkets referensvärden publiceras varje år i broschyren "Koll på pengarna" och på vår webbplats.

Innehållsförteckning

1	Bakgrund.....	5
2	Syfte och användning.....	6
3	Metod.....	7
3.1	Utgångspunkter och antaganden.....	7
3.2	Individuella kostnader.....	11
3.3	Hushållsgemensamma kostnader.....	14
4	Förbrukningslistor.....	18
4.1	Översyn.....	18
5	Prisinsamling och prognos.....	19
5.1	Prisinsamling.....	19
6	Översyn och prismätning för kommande år.....	22
6.1	Kvalitetssäkring.....	22
6.2	”Skäliga levnadskostnader”.....	23

1 Bakgrund

Beräkningar av kostnader för hushållen påbörjades redan under mitten av 1970-talet efter att allmänheten, konsumentvägledning, myndigheter m.fl. efterfrågade detta. 1978 publicerades de första beräkningarna i Konsumentverkets dåvarande broschyr ”Hushållets kostnader, en hjälpredda för din ekonomi”¹. Sedan dess har anpassningar av beräkningarna gjorts med hänsyn till konsumtionsutveckling och allmän standardutveckling i samhället. Beskrivningar och metoder för detta finns dokumenterat i löpande rapporter ”Skäliga levnadskostnader, beräkningar av Konsumentverket”².

Konsumentverket beräknar varje år kostnader för en rimlig konsumtion för några av hushållens vanligaste utgiftsområden. Vad som är en rimlig konsumtion och vanliga utgiftsområden förändras över tiden. Därför måste kostnadsberäkningarna anpassas till exempelvis befolkningens ändrade behov och aktiviteter, samt till standard- och konsumtionsutvecklingen i samhället.

De utgiftsområden som beräknas står för omkring en tredjedel av hushållets totala konsumtion. Beräkningarna omfattar både individuella och hushållsgemensamma kostnader och utgår från ett grundläggande behov av varor och tjänster som behövs för att leva ett bra vardagsliv, oberoende av hushållets inkomster. Det är varken existensminimum eller en överflödskonsumtion som gäller, utan en rimlig konsumtionsstandard. Kostnaderna täcker både löpande utgifter och visst sparande för att kunna ersätta sällanköpsvaror. Konsumentverkets beräkningar omfattar inte olikheter som finns i konsumtionen beroende på kulturella skillnader, sjukdom eller funktionshinder.

En stor utgift för hushållen är boendekostnaden men den ingår inte i Konsumentverkets kostnadsberäkningar. Det är svårt att definiera vad som är en rimlig boendekostnad, den kan variera mycket bland annat efter bostadsort, typ av boendeform och vara starkt individuellt betingad. Beräkningar görs inte heller för tand- och sjukvård, transport, barnomsorg, hemtjänst, semester, hotell/café/restaurangbesök, utbildning, presenter med mera.

Kostnadsberäkningar görs av olika anledningar, dels för att Konsumentverket enligt sin instruktion ska lämna underlag för regeringens beslut om riksnormen inom försörjningsstödet. Dels för att Konsumentverket enligt socialtjänstlagen har ett uppdrag att stödja kommunernas budget- och skuldrådgivning. Beräkningarna används också av hushållen för egen ekonomisk planering och även av kommuner, staten, banker, privatpersoner med flera.

---

¹ Föregångare till den nuvarande broschyren ”Koll på pengarna”

² Rapport 2000:19, PM 2004:10, Rapport 2007:11, Rapport 2009:8

2 Syfte och användning

Syftet är att beräkna kostnader för de varor och tjänster som hushållen vanligtvis behöver för en rimlig levnadsnivå. Kostnadsberäkningarna ska kunna användas som referensvärden vid planering av hushållsbudget, av hushållen, kommunala konsumentvägledare, budget- och skuldrådgivare, socialkontor, banker, skolor etcetera. Beräkningarnas referensvärden lämnas också som underlag till regeringen för beslut om riksnormen inom försörjningsstödet.

Varje år publiceras beräkningarnas referensvärden i Konsumentverkets broschyr Koll på pengarna och på vår webbplats. Dessutom ingår beräkningarna i Konsumentverkets dataprogram, Boss, som är ett arbetsverktyg för budget och skuldrådgivare och i beräkningsverktyget Budgetkalkylen, som finns på vår webbplats.

3 Metod

3.1 Utgångspunkter och antaganden

Kostnadsberäkningarna ska motsvara en rimlig konsumtion i hushållen och täcka kostnader för de varor och tjänster som i regel behövs för ett vardagsliv i dagens samhälle. Det grundläggande behovet av sådana varor och tjänster antas inte skilja sig i någon större utsträckning mellan hushållen och inte heller vara beroende av till exempel hushållens inkomster. Konsumentverkets beräkningar är alltså behovsbaserade och inte inkomstbaserade. Beräkningarna är endast exempel på hur en rimlig konsumtionsnivå kan se ut. De varor och tjänster som ingår i beräkningarna är exempel och kan ersättas med andra val av produkter och tjänster inom samma nivå. Varken miniminivå eller lyx gäller.

3.1.1 Hushållstyper

Beräkningarna ska kunna användas för hushåll av olika storlek och med olika sammansättningar av åldrar och kön. Hänsyn har tagits till att behovet av produkter kan skilja sig på grund av kön, ålder och antalet personer i hushållen.

Inom de individuella budgetposterna livsmedel, kläder och skor, personlig hygien samt fritid och lek, finns beräkningar för olika ålderskategorier mellan noll år upp till vuxen ålder. I de tre förstnämnda posterna antas behovet och därmed kostnaderna vara beroende av kön från tio års ålder. Vi har bedömt att behovsunderlaget för barn under tio år är detsamma oavsett kön. Budgetposten fritid och lek beräknas lika oavsett kön för respektive åldersgrupp.

Inom de hushållsgemensamma utgiftsposterna är kostnaderna mest beroende på hushållsstorlek. Beräkningar görs för en person upp till sju personer. Vid behov av beräkningar för fler än sju personer kan man för varje ytterligare person öka beloppen för sjupersonershushållet med marginalkostnaden, det vill säga skillnad i kostnad mellan sex och sju personer. För utgiftsområdena hemutrustning, hemförsäkring och förbrukningsvaror har även bostadsstorleken betydelse för beräkningarna. I flerpersonshushållen har vi räknat med att det ingår två vuxna med 0–5 barn. Vi har räknat utifrån följande bostadsstorlekar:

- 1–2 personer, 2 rum och kök 60 kvm
- 3 personer, 3 rum och kök 70 kvm
- 4 personer, 4 rum och kök 90 kvm
- 5 personer, 4 rum och kök 90 kvm
- 6 personer, 5 rum och kök 110 kvm
- 7 personer, 5 rum och kök 110 kvm

3.1.2 Fokusgrupper

Eftersom vad som anses vara en rimlig konsumtion förändras över tid gjordes det under 2016 en översyn av innehållet i Konsumentverkets beräkningsunderlag. Vi genomförde en kvalitativ undersökning med hjälp av fokusgrupper. Syftet var att få en bild av vad vuxna och föräldrar till barn anser vara ett basbehov för de olika personanknutna utgiftsposterna som Konsumentverket har med i sina kostnadsberäkningar. Resultatet av undersökningen belyste synen på rimligheten av att äga valda produkter och vad som borde läggas till och tas bort från befintligt innehåll.

3.1.3 Övriga antaganden och utgångspunkter

I beräkningarna utgår vi från att hushållen har en grundutrustning i hemmet och beräknar inte kostnader för utgifter som uppstår vid ett förstagångsinköp av ett produktslag som till exempel vid bosättning. Kostnadsbeloppen ska kunna göra det möjligt för hushållen att fungera både på kort och på lång sikt. Utöver kostnader för löpande utgifter innehåller beräkningarna också ett visst sparande så att utslitna eller urvuxna dyrare produkter som köps sällan kan ersättas.

Kostnadsberäkningarna bygger även på andra antaganden och utgångspunkter, dels generella som gäller för alla budgetposter och dels speciella för vissa produktområden (se kapitel 6).

För samtliga poster antas att hushållen:

- bor i lägenhet i flerbostadshus med gemensam tvättstuga
- inte har egen tvätt- eller diskmaskin
- är av olika storlek och familjesammansättningar
- ska kunna behålla en rimlig standard såväl på kort som på lång sikt
- har familjemedlemmar som är friska och utan funktionshinder som innebär extra kostnader
- använder vanligt förekommande varor och tjänster som köps nya
- i rimligaste mån tar hänsyn till miljön vid val av varor, tjänster och inköpsmängder och användningstider
- tar hänsyn till säkerhetsaspekter vid val av produkter och tjänster
- köper varor och tjänster som i övervägande del finns i butiker och butikskedjor som är vanliga i Sverige
- har begränsad tid för hushållsarbete, hushållet köper bröd och en mindre del hel- eller halvfabrikat

Miljöhänsyn

Med tanke på den privata konsumtionens miljöeffekter försöker vi att i rimlig utsträckning ta hänsyn till miljöaspekter vid valet av produkter i beräkningarna. Detta kan vi göra inom de budgetposter där miljömärkta varor är vanliga som till exempel inom budgetposterna personlig hygien, förbrukningsvaror och i någon mån inom kläder och skor. För andra budgetposter, till exempel hemutrustning (möbler, husgeråd, TV med mera) är det svårare att finna miljövänliga varor som uppfyller våra antaganden om lättillgänglighet och skäligt pris. Antingen är miljöprodukter inom dessa konsumtionsområden sällsynta eller att de som förekommer är dyra.

3.1.4 Urval

Konsumentverkets beräkningar utgår från några av hushållens vanligaste utgiftsområden. Detta gäller både för individuella och hushållsgemensamma kostnader.

Individuella kostnader

- Livsmedel och icke alkoholhaltiga drycker
- Personlig hygien
- Kläder och skor
- Fritid och lek
- Mobiltelefon
- Barn- och ungdomsförsäkring

Hushållsgemensamma kostnader

- Förbrukningsvaror
- Hemutrustning (omfattar delposterna, *Radio, TV, dator mm, Möbler och armaturer, Laga mat, Duka, Hemtextilier, Rengöra, Underhålla och Övrigt*)
- Medier
- Hemförsäkring

3.1.5 Beräkningsmetod

För varje utgiftsområde bedömer Konsumentverket vilka varor och tjänster som ska representera en rimlig konsumtion för varje person- och hushållskategori som sedan ska kostnadsberäknas.

Vid valet av produkter utgår vi från:

- Generella respektive specifika antaganden och utgångspunkter för olika varor och tjänster.
- Olika behov som behöver tillgodoses inom respektive personkategori och hushållsstorlek.
- Aktiviteter/beteenden som är vanliga inom de olika kategorierna för att uppfylla de olika behoven.
- Information/statistik på hur stor andel i olika åldrar och kön som använder eller äger varan eller tjänsten.
- Olika hushålls uppfattning om rimlighet i att äga eller använda varan eller tjänsten, användningstid och mängd. Detta görs bland annat med hjälp av fokusgrupper.
- Att alla produkter köps in nya, alltså inte begagnade
- Att i möjligaste mån välja produkter som har minst miljöpåverkan.

3.1.6 Avgränsningar

I beräkningarna ingår inte kostnader för hushållens övriga konsumtionsutgifter för exempelvis:

- Boende, elektricitet, gas och uppvärmning
- Transporter
- Tand- och sjukvård
- Personlig service och samhällsservice
- Utbildning
- Semester
- Hotell/ café/ restaurangbesök
- Alkoholhaltiga drycker och tobak
- Presenter med mera

Övriga kostnader som inte ingår är:

Begagnade varor

Begagnade varor ingår inte i beräkningarna eftersom varuutbud, kvalitet, återstående användningstid troligen varierar mycket. I våra beräkningar måste en vara med viss funktion och viss kvalitet kunna gå att köpa till åtminstone ungefär samma pris i en stor del av Sverige för att kostnadsberäkningarna ska kunna vara så generellt användbara som möjligt. Att beräkna återstående användningstid på begagnade varor skulle dessutom vara problematiskt. Detsamma

gäller att i större delen av landet få tag i en begagnad produkt med en viss bestämd användningstid.

Gåvor eller arv

I beräkningarna ingår inte att hushållen ärver eller får olika produkter som gåva. Arv skulle främst kunna gälla yngre barn när det gäller exempelvis kläder, leksaker, böcker och sportutrustning. Vi saknar tillräckliga kunskaper om hur vanligt arv/gåva är beträffande olika produkter men vet att alla inte har möjlighet att ärva. Även om man har flera barn är det inte självklart med arv, exempelvis om de är av olika kön. Dessutom är antalet klädesplagg, leksaker etcetera som ingår i beräkningarna inte så stort och den beräknade användningstiden för varorna är i flera fall så lång att man troligtvis inte skulle kunna räkna med återanvändning i någon större utsträckning.

Extra kostnader för livsmedel

I kostnaderna ingår inte eventuella merkostnader för livsmedel under storhelger som exempelvis jul, nyår, midsommar. Vi har heller inte anpassat beräkningarna för att man har gäster eller att man själv är bortbjuden.

Speciella fritidsintressen

I beräkningarna har vi inte tagit med kostnader för speciella fritidsintressen som exempelvis ishockey, ridning, golf, husdjur, semester och liknande. Det finns många olika fritidsaktiviteter med stor variation i kostnader. I många fall innebär det höga belopp som inte bedöms kunna ingå i en rimlig konsumtion. I vanliga budgetsammanhang är troligen behovet av sådana beräkningar begränsat då hushållen sannolikt själva inte vet hur mycket de brukar lägga på dessa utgifter.

Kabel-TV

Kabel-TV/satellit/boxeravgift ingår inte i kostnadsberäkningarna.

Bosättningskostnader

Beräkningar görs inte för utgifter som uppstår vid ett första inköp av ett produktslag, föremål som man endast brukar köpa en gång i livet, till exempel viss bosättningsutrustning (somliga husgeråd, verktyg med mera). Det ingår heller inte något sparande för att återanskaffa vissa varor för hemmaboende äldre ungdomar. Detta gäller produkter med mycket lång användningstid som till exempel sängar i deras rum. Förnyelse av sådana varor får i stället ingå i bosättningskostnaderna när vuxna barn flyttar hemifrån.

Förbrukning av hushållsel

Konsumentverket beräknar inte förbrukning och kostnader av hushållsel. Vi saknar tillräckligt bra underlag för att göra generella beräkningar av en rimlig förbrukning av hushållsel för olika hushållsstorlekar och familjesammansättningar.

3.1.7 Källor

När kostnadsberäkningarna först togs fram i mitten av 1970-talet utgick Konsumentverket från en rimlig förbrukning i hushållen i sina bedömningar och beräkningar utifrån vad som var känt om faktisk konsumtion. Dessutom användes kunskaper och information från experter (både inom och utanför Konsumentverket) inom olika produktområden.

Vid senare översynsarbete har det varit svårt att få underlag för hur olika hushållsfaktiska konsumtion ser ut. Våra beräkningar görs utifrån insamlad information och statistik från bland annat undersökningsinstitut, myndigheter, olika organisationer och externa experter. Underlagen gäller hushållens konsumtion, inköp, produktinnehav, fritidsvanor med mera. Här nedan ges exempel på några olika källor:

- Statistiska centralbyrån
- Post och telestyrelsen
- Livsmedelsverket
- Statens Kulturråd
- Ungdomsstyrelsen
- Riksidrottsförbundet
- Barnombudsmannen
- Svenska Livräddningssällskapet
- Statens offentliga utredningar
- Centrum för konsumtionsvetenskap
- Dessutom har vi tagit del av motsvarande kostnadsberäkningar i Norge.

3.2 Individuella kostnader

I denna kategori ingår kostnader som är personanknutna och som beräknas utifrån olika ålderskategori och kön. De individuella kostnaderna redovisas med en genomsnittskostnad för flickor och pojkar, kvinnor och män.

3.2.1 Livsmedel

Beräkningarna för livsmedel visar hur mycket en näringsriktig och varierad matsedel kan kosta för olika åldrar och kön. Kostnaderna beräknas utifrån de livsmedel som ingår i Konsumentverkets matsedel som omfattar 30 dagar.

Matsedlarna är beräknade efter de nordiska näringsrekommendationerna NNR 2012 och täcker dagsbehovet av energi och näring för olika åldersgrupper och kön. Kosten för vuxna är planerad utifrån med referensvärden för energiintag för en aktiv livsstil³ som är önskvärd för att upprätthålla en god hälsa. För barn har beräkningar gjorts utifrån referensvärden för energiintag i respektive åldersgrupp⁴.

Matsedlarna består av frukost, lunch, middag och tre mellanmål per dag. Innehållet bygger på vanliga, näringsriktiga och prisvärda maträtter. Det är övervägande del hemlagad mat och en liten mängd hel- och halvfabrikat då vi utgår från att hushållen har begränsad tid för matlagning och bakning.

---

³Referensvärden för energiintag hos grupper av vuxna med stillasittande och aktiv livsstil (NNR 2012)

⁴(NNR 2012)

Eftersom många äter lunch utanför hemmet har två alternativ för livsmedelskostnaderna beräknats:

Alternativ 1. Kostnaderna bygger på att alla måltider tillagas hemma

Alternativ 2. Kostnader som bygger på att all mat förutom lunch på vardagar (måndag-fredag) tillagas hemma.

För ytterligare information om Konsumentverkets matsedel och kostnadsberäkningar hänvisar vi till rapport 2018:4 Konsumentverkets matsedel.

3.2.2 Personlig hygien

Utgiftsposten Personlig hygien omfattar varor och tjänster som behövs i olika åldrar och kön för att hålla sig ren och fräsch och för att vårda sin kropp. Här finns förutom tvål, tandborste, hudkräm etcetera även kostnader för exempelvis hårklippning (inget annat därutöver), rakapparat och en mindre del kosmetika. Dessutom ingår bland annat några varor för skötsel av småsår med mera.

Inom området personlig hygien varierar behovet av produkter och mängder efter ålder och för äldre barn samt vuxna även efter kön.

Miljöhänsyn

I kostnadsberäkningarna har vi valt miljömärkta varor i de fall de är de vanligaste produktvarianterna och eventuell merkostnad är rimlig. I beräkningarna ingår inte tvättservetter (våtservetter) eftersom det har visat sig att de i vissa fall innehåller kemikalier som kan orsaka allergier, eksem eller överkänslighet hos barn. Vi har istället ökat antalet miljömärkta tvättlappar av papper.

3.2.3 Kläder och skor

Kostnaderna ska täcka årsbehovet av kläder och skor som används under olika årstider, för både vardag och för något festligare tillfälle. Dessutom ska beräkningarna täcka kostnader för kläder som är avsedda för vanliga sport- och fritidsaktiviteter. Utöver detta har vissa tillbehör tagits med såsom reflexer, portmonnä, paraply, armbandsur och väskor. Här finns också ryggsäckar för barn och skolungdomar.

Eftersom behovet av kläder och skor skiljer sig mellan olika åldrar och kön görs beräkningar för respektive barngrupper upp till och med 17 år och för vuxna män och kvinnor från 18 år. För barn till och med 10 år prismares samma kläder för båda könen. Vi har utgått från att kläderna inte skiljer sig så mycket mellan flickor och pojkar och att priserna för de plagg som är olika ligger i ungefär samma prisklass.

Behov (antal) av respektive produkt

För bedömningen av antalet plagg och skor av skilda slag som behövs för respektive personkategori har vi bland annat gjort antaganden om hur ofta man byter olika kläder samt att man tvättar en gång i veckan.

Kvalitet

Kläderna som ingår i beräkningarna ska vara lättskötta, tåla maskintvätt och inte kräva mycket arbete efter tvätt.

Användningstid

Vid beräkningen av användningstiden för produkterna tar vi hänsyn till mängden och kvaliteten på de kläder och skor som ingår. Vi antar ett normalt slitage. När det gäller barnkläder och skor tar vi även hänsyn till hur snabbt barn växer.

Ingen egen tillverkning av kläder

Vi utgår ifrån att hushållen varken har tillräcklig tid eller kunskap för att sy eller sticka kläder själva utan endast gör mindre lagningar och ändringar.

Miljöhänsyn

Konsumentverket har räknat med kläder som håller relativt länge ur såväl kvalitets- som modesynpunkt. Med hänsyn till de negativa effekter som kläindustrin har på miljön och ökad efterfrågan från konsumenterna börjar nu butikerna att ta in allt mer ekologiska kläder i sitt sortiment. Priserna är ofta högre än för vanliga kläder men i vissa fall inom skälig nivå. I våra beräkningar ingår endast ett fåtal produkter som är miljömärkta.

3.2.4 Fritid och lek

Vanliga fritidsaktiviteter ligger till grund för bedömningen av vilka produkter som ska ingå i denna utgiftspost. Det gäller såväl inom- som utomhus, viss motion och kultur, sysselsättningar som man utför ensam eller tillsammans med till exempel familj och vänner. När det gäller utomhusaktiviteterna ingår produkter för både sommar- och vinterbruk. Aktiviteterna och därmed produktvalet i beräkningarna skiljer sig mellan olika åldersgrupper. Valet av aktiviteter har gjorts utifrån kunskaper om barns behov samt undersökningar och statistik⁵ om vad människor i skilda åldrar ägnar sig åt på fritiden. Vi har också tagit hjälp av fokusgrupper angående val av produkter och aktiviteter som anses nödvändiga och som är vanligt förekommande för ett bra vardagsliv.

För yngre barn gäller kostnaderna för varor och tjänster som behövs för deras utveckling och stimulans. Förutom leksaker har vi exempelvis tagit med spel, pussel, ritsaker, böcker, skidor och cykel. Då det gäller besök på bio, simhall, djurpark etcetera har vi utgått från att barn i de yngre åldersgrupperna har en medföljande vuxen. När det gäller cyklar för barn mellan 4 och 10 år har vi antagit att man köper begagnade. Att vi inte kostnadsberäknar nya för denna åldersgrupp beror dels på att cyklar kostnadsfritt väger tungt i beräkningarna och dels på att det är vanligt att man köper begagnade cyklar till yngre barn.

För äldre barn och vuxna ingår kostnader för vanliga sysselsättningar i olika åldrar, såsom att läsa böcker och tidningar, lyssna på musik, gå på bio, disko/dans och att motionera (bland annat ingår

---

⁵ Hämtat från bland annat Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyrån, Statens kulturråd, Riksidrottsförbundet, Ungdomsbarometern, Mediebarometern, Internetbarometern (Nordicom, Göteborgs universitet)

cykel, skidor, gym- och simhallsbesök). Även om samma aktivitet och produkt tagits med i flera åldersgrupper har vi tagit hänsyn till att det kan finnas behov av olika varianter och antal av produkten, beroende på vilken ålderskategori det handlar om.

Samma kostnader för båda könen

Beräkningarna av fritidskostnaderna är inte uppdelade efter kön. Vi anser det inte vara rimligt att beräkna olika kostnadsbehov för fritid annat än utifrån ålder. Båda könen bland barn behöver motion, avkoppling och stimulans. Motsvarande gäller bland vuxna. Kostnaderna för de aktiviteter/produkter där olikheter finns mellan könen kan dock mer eller mindre ta ut varandra så att totalbeloppen för båda könen blir ungefär desamma.

Fritidsprodukter i andra budgetposter

Eftersom konsumtionen i fritidsposten är individanknuten skulle det kunna bli onödigt många exemplar av vissa produkter i flerpersonghushållen. Ett exempel på detta är om alla eller flera av familjemedlemmarna skulle ha var sin TV, dator eller surfplatta. I sådana fall ingår varorna i hushållsanknutna utgiftsposter, det vill säga där mängden av produkten främst avgörs av familjestorleken. Abonnemang för olika slag som exempelvis dataspel, strömningstjänster och Spotify finns i posten "Medier". Tillhör såsom datorspel, CD-skivor och dylikt kan däremot ofta anses vara mer personlig konsumtion och tillhör därför posten "Fritid och lek".

3.2.5 Mobiltelefon

Kostnaderna för mobiltelefoni, det vill säga samtalskostnader och telefon räknas som personanknutna utgifter. Vi har räknat med att alla personer från 10 års ålder har en egen smart mobiltelefon. För att uppskatta samtalskostnader för olika åldersgrupper har vi använt information från Post och telestyrelsen (PTS). Vi vet att abonnemang är den mest traditionella betalningsformen men Konsumentverket har ändå valt att göra beräkningar utifrån kontantkort (för att konsumenten lättare kan ha koll på kostnaderna). Kontantkortet finns med i två olika värden, ett lägre värdekort för barn mellan 10 och 14 år och ett högre värdekort för åldersgrupper från 15 år och uppåt.

3.2.6 Barn- och ungdomsförsäkring

I samarbete med Konsumenternas försäkringsbyrå tar vi fram kostnadsbelopp för sjuk- och olycksfallsförsäkring för barn och ungdomar. Alla barn som går i förskola/skola har en olycksfallsförsäkring som gäller under skoltid och under vägen till och från skolan. Hur omfattande försäkringen är skiljer sig mellan kommunerna och oftast gäller den inte på fritiden. Konsumentverket har därför tagit med en försäkring, som även avser olycksfall under fritid samt sjukdom. Kostnadsberäkningen gäller ett premiebelopp som kan gälla antingen för en gruppörsäkring eller en individuell försäkring.

3.3 Hushållsgemensamma kostnader

De utgiftsområden som beräknas utifrån antal personer i hushållet är:

- Förbrukningsvaror
- Hemutrustning (*Radio, TV, Dator, Möbler och armaturer, Laga mat, Duka, Textilier, Rengöra, Underhålla och Övrigt*)

- Medier (*inklusive bredband, strömningstjänster, musiktjänst (typ Spotify) olika typer av abonnemang*)
- Hemförsäkring

3.3.1 Förbrukningsvaror

Posten "Förbrukningsvaror" täcker kostnader för en mångfald av dagligvaror som främst används för vård och skötsel av hem samt av kläder och skor. Vid valet av produkter har vi utgått från skilda aktiviteter i hushållen där förbrukningsvaror behövs, såsom vid viss hantering av livsmedel (bland annat ingår plastfolie och fryspåsar), rengöring av hemmet (till exempel dammsugarpåsar, såpa), tvätt av kläder och andra textilier, skoputsning etcetera För diskning finns handdiskmedel, diskmaskin ingår inte i våra beräkningar. Sällanköpsvaror som används i dessa sammanhang, till exempel dammsugare och strykjärn, ingår inte här utan finns i posten "Hemutrustning". Förbrukningsvaror omfattar även kostnader för konsumtion av ett flertal andra produkter såsom toalettpapper, hushållspapper, batterier, glödlampor, pappersservetter, stearinljus, med mera Störst andel av kostnaderna i denna utgiftspost står toalett- och hushållspapper samt tvättmedel för.

Miljöhänsyn

Vi har i möjligaste mån valt produkter som antingen är miljömärkta eller inte alltför miljöbelastande, till exempel ingår inte sköljmedel och som rengöringsmedel används såpa. Även vid beräknad förbrukning av varorna har vi tagit hänsyn till miljöeffekter genom att anta en måttlig åtgång. Toalett- och hushållspapper är oblekt miljömärkt returpapper. Vanliga glödlampor har bytts ut mot LED-lampor/lågenergilampor.

3.3.2 Hemutrustning

I budgetposten "Hemutrustning" gäller kostnader för olika slags produkter som behövs för ett stort antal ändamål exempelvis för att laga mat, äta, umgås, sova, förvara saker samt att rengöra och vårda kläder, inventarier, bostad etcetera Konsumentverket har delat in denna omfattande utgiftspost i flera delposter: *Möbler och armaturer, Hemtextilier, Radio/TV, Dator mm, Laga mat, Duka, Rengöra, Underhålla* samt *Övrigt*. De produkter som ingår i budgetposten är i de allra flesta fall sällanköpsvaror med användningstider över ett år. Användningstiderna, liksom mängderna, kan variera efter hushållsstorlek. För vissa produkter är dessutom behovet beroende av antalet rum i bostaden, exempelvis då det gäller taklampor, gardiner och mattor. Vi har i denna utgiftspost även räknat med att hushållen ibland har gäster och därför utökat antalet tallrikar, bestick och stolar. Även en gästsäng ingår i kostnaderna. Eftersom hushållen antas bo i lägenhet i flerbostadshus med gemensam tvättstuga, finns inte tvättmaskin, torktumlare etcetera med i kostnadsbeloppen. Trädgårdsredskap, utemöbler, större verktyg ingår inte heller i beräkningarna.

Inga bosättningskostnader

Konsumentverkets beräkningar avser rimliga kostnader för att ersätta utslitna produkter. Vi utgår ifrån redan befintliga hushåll och därför kostnadsberäknas inte sådana föremål som man endast brukar anskaffa en gång i livet, till exempel viss bosättningsutrustning (som vissa husgeråd, verktyg med mera). Det ingår inte heller något sparande för att återanskaffa vissa varor för hemmaboende äldre ungdomar. Detta gäller produkter med mycket lång (cirka 20 år)

användningstid (till exempel sängar och annan viss utrustning i deras rum). Förnyelse av sådana varor får i stället ingå i bosättningskostnader när vuxna barn flyttar hemifrån.

Miljöhänsyn

Det är svårt att ta miljöhänsyn vid valet av produkter inom delposterna. När det gäller möbler är utbudet av miljömärkta produkter inte så stort och i de fall de finns så är priset ofta högt och uppfyller därmed inte kraven för en rimlig konsumtion. Viss miljöhänsyn har dock tagits med hänsyn till att användningstiderna för vissa produkter är relativt långa.

Delposter inom Hemutrustning

Möbler och armaturer

Kostnaderna gäller möbler, armaturer (samt speglar) som behövs för att sova, äta, läsa, umgås och ha gäster etcetera Dessutom ingår olika möbler för förvaring. En stor del av månadskostnaderna står soffa och sängar för. Prisinsamlingen gör vi i större butikskedjor, såsom IKEA, MIO och Europamöbler.

Laga mat

Utrustning finns för exempelvis förberedelser, tillagning och förvaring av mat. För detta behövs ett stort antal varor, olika husgeråd, några hushållsapparater och dessutom en baskokbok, även om man idag mestadels söker recept på nätet. Kostnaderna inkluderar kaffebruggare, brödrost, elvisp, mikrovågsugn och för hushåll med tre eller fler personer ingår också matberedare. De varor som finns i denna delpost prismäts hos till exempel Cervera, Åhléns, Coop Forum och IKEA.

Duka

Beräkningarna för denna delpost omfattar den utrustning som behövs för att servera, äta och dricka vid olika måltider. Prisinsamlingen görs i butikskedjor som nämns ovan, för delposten *Laga mat*.

Hemtextilier

Här ingår några produkter för personlig hygien (handdukar, badlakan) samt bäddutrustning, dukar, gardiner, rullgardiner, mattor med mera En stor del av månadskostnaderna utgörs av bäddutrustningen. Priserna för dessa varor samlar vi in främst från IKEA, Hemtex, Jysk, Ellos och Åhléns.

Rengöra och Underhålla

I dessa båda delposter finns produkter som krävs för vård av kläder/skor, inventarier och bostad. Här ingår kostnader för städutrustning (dammsugare med mera), strykjärn, olika verktyg etcetera För barnfamiljer (det vill säga hushåll med minst tre personer) räknar vi också med kostnader för en symaskin. Disk- och tvättmaskin ingår inte i beräkningarna.

Radio, TV, dator mm

Förutom radio och TV omfattar kostnaderna även bärbar dator, surfplatta och en mindre stereoanläggning. Vi har räknat med en radio, TV och surfplatta per hushåll. När det gäller dator har vi räknat med att hushåll med tre personer eller fler har två datorer. För alla hushåll ingår dessutom en spelkonsol, skrivare och USB-minne.

Övrigt

Beräkningarna för delposten "Övrigt" omfattar sådana varor som inte naturligt hör hemma under någon annan post. Här ingår exempelvis termometrar, brandvarnare, stege, vaser, förlängnings-sladd och julgransutrustning med mera. Dessutom har vi här placerat varor som i och för sig skulle kunna höra till en post för individanknuten konsumtion som till exempel hårtork, kamera, skidvalla och resväska. Men då skulle antalet av dessa produkter bli för stort för att motsvara en rimlig konsumtion, om samtliga personer som använder dem i en familj skulle ha ett eget exemplar. Prismätningen görs främst hos Åhléns och Coop Forum.

3.3.3 Medier

Denna post täcker utgifter för viss kommunikation såsom att använda fast telefon, skriva och skicka e-post samt kort och brev (även kostnader för porto). Dagstidning avser kostnader för en helårsprenumeration. När det gäller kostnadsberäkningar för fast telefon omfattar det samtalsavgift och månadsavgift. Samtalsavgiften gäller telefonsamtal inom Sverige.

3.3.4 Hemförsäkring

Beräkningarna gäller för hushåll som bor i hyreslägenhet. Kostnaderna baseras på de fyra största försäkringsbolagens premier för försäkringsbelopp som tagits fram i samarbete med Konsumenternas försäkringsbyrå. Premierna avser en vanlig hemförsäkring, det vill säga inklusive rättskydd, reseförsäkring, ansvarsförsäkring och allrisk.

Våra beräkningar utgår ifrån följande bostadsstorlekar:

<i>Hushåll</i>	<i>Exempel årspremie, storstad</i>
1 pers. bor i 2 rum och kök cirka 60 kvm	2 200 kr
2 pers. bor i 2 rum och kök cirka 60 kvm	2 400 kr
3 pers. bor i 3 rum och kök cirka 70 kvm	2 670 kr
4 pers. bor i 4 rum och kök cirka 90 kvm	2 830 kr
5 pers. bor i 4 rum och kök cirka 90 kvm	3 000 kr
6 pers. bor i 5 rum och kök cirka 110 kvm	3 270 kr
pers. bor i 5 rum och kök cirka 110 kvm	3 470 kr ^[JS1]

Försäkringspremierna är olika höga beroende på var i landet man bor. Högst är premien i storstadsområden där riskerna är större för bland annat inbrott och skadegörelse. På landsbygden är premierna lägre. Med hjälp av Konsumenternas försäkringsbyrå beräknas genomsnittlig premiekostnad för de olika hushållsstorlekarna för följande tre olika ortstyper:

- storstad: fler än 200 000 invånare
- mellanstor stad: mellan 50 000 och 200 000 invånare
- mindre tätort: färre än 50 000 invånare

4 Förbrukningslistor

Detaljerade förbrukningslistor har upprättats med uppgifter om de varor och tjänster som ingår i beräkningarna. Här finns utöver användningstid och konsumtionsmängd för varje vara och tjänst även en närmare produktbeskrivning med exempelvis uppgifter om modell och material.

Dessutom framgår respektive produkts inköpsställe, förpackningsstorlek och inköpspris per förpackning.

Utifrån varan eller tjänstens pris, mängd och användningstid beräknas en kostnad fram per år respektive per månad.

För dagligvaror som "Livsmedel", "Personlig hygien" och "Förbrukningsvaror" motsvarar den beräknade månadskostnaden i stort sett de utbetalningar som hushållet gör under en månad. För sällanköpsvaror, det vill säga produkter som har längre användningstid och köps med ett eller flera års mellanrum, innebär Konsumentverkets månadskostnader inte att man gör en utbetalning varje månad. Istället avses att man månadsvis sätter av pengar för att senare kunna ersätta varan med en ny när den gamla har tagit slut, är utsliten eller urvuxen. Detta gäller särskilt i de båda posterna "Hemutrustning" och "Kläder och skor" där det finns ett stort antal sådana varor.

4.1 Översyn

För att uppdatera innehållet av varor och tjänster i ovanstående budgetposter görs regelbundna översyner med hjälp av statistik från olika myndigheter, organisationer och undersökningsinstitut. Vid varje översyn görs en ny bedömning av urvalet av de kostnadsberäknade produkterna samt deras mängder, användningstider och inköpsställen. Anpassningar görs efter nya rön angående den allmänna standardutvecklingen i samhället, hushållens tidsanvändning och levnadssätt, näringsbehov och olika konsumtionsaspekter. För att få bra och aktuellt behovsunderlag används fokusgrupper. Under 2016 genomfördes en kvalitativ undersökning av innehållet i beräkningsunderlaget för uppdatering av beräkningarna för år 2017.

5 Prisinsamling och prognos

5.1 Prisinsamling

I butiker

Priserna på produkterna mäts, det vill säga samlas in till allra största delen i Örebro. För att kostnadsberäkningarna ändå ska vara giltiga i så stor del av landet som möjligt prismäter vi huvudsakligen hos rikstäckande försäljningskedjor som i stort sett har samma sortiment och priser i sina butiker. Inköpställena ska återspegla hushållens faktiska butiksväl samt ha rimlig prisnivå. Därför ingår varken lyxbutiker eller utpräglade lågprisaffärer utan i stället främst större vanliga kedjor. Urvalet av butiker baseras på information som kedjornas omsättning, butikernas antal och lokalisering i landet⁶.

På annat sätt

För produkter som inte kan prismätas i kedjor, exempelvis hårklippning, besök i simhall och teater, genomför Konsumentverket en prisinsamling på cirka fem tätorter som representerar olika ortsstorlekar och geografiska lägen i Sverige. Prisinsamling av premieavgifter för barn- och ungdomsförsäkring samt hemförsäkring sker med hjälp av Konsumenternas försäkringsbyrå.

Insamling av priser

De priser som samlas in är de ordinarie. Anledningen till detta är att vi utgår ifrån att många konsumenter i synnerhet låginkomsttagare inte kan utnyttja nedsatta priser då de förekommer. Undantag gäller vissa produktområden där nedsatta priser är särskilt vanliga till exempel livsmedel och radio, TV, dator etcetera. För dessa noteras de aktuella priserna. De flesta priser samlas in i samarbete med Statistiska centralbyråns (SCB) prisintervjuare i Örebro.

Produktförändringar

Butikernas varuutbud förändras exempelvis på grund av produktutveckling och konsumenternas ändrade efterfrågan. Vid varje prisundersökning sker därför ett visst varuutbyte då vissa produkter utgått ur butikssortimenten eller blivit ovanliga och svåra att hitta. De måste då ersättas med de som är mer vanliga och dessutom har motsvarande funktion och kvalitet. Detta gäller särskilt kläder och skor, samt hemelektroniska produkter där produkter och modeller snabbt ändras.

När görs prismätning?

Hur ofta prismätning sker beror på konsumentprisernas utveckling. Mellan prismätningarna uppmärksammas den faktiska prisutvecklingen för de olika konsumtionsområdena genom att vi räknar om beloppen med delindex inom konsumentprisindex, KPI. Dessa anpassas delvis till innehållet i Konsumentverkets budgetposter. Exempelvis exkluderas fritidsbåt, lotteri/tips/lotto med mera från SCB:s delindex när det gäller fritidsposten eftersom detta inte ingår i Konsumentverkets beräkningar.

---

⁶ Information hämtad från tidskriften "Vem är Vem", fakta om svensk detaljhandel.

5.1.1 Prognos

De kostnadsbelopp som efter prismätningen utarbetas för respektive budgetpost och person-/hushållskategori räknas sedan om med prognosfaktorer för den genomsnittliga prisutvecklingen för varor och tjänster under det följande året. Dessa faktorer tas fram i samarbete med Konjunkturinstitutet. I prognosberäkningen exkluderas bland annat bostäder, vilka väger tungt i KPI, men som inte ingår i Konsumentverkets kostnadsberäkningar. Kostnadsbeloppen för de olika budgetposterna och person- och hushållsgrupperna avrundas slutligen till jämna tiotal kronor.

5.1.2 Prisinsamling för respektive budgetpost

Faktiska prismätningar gjordes under 2016 för alla budgetposter.

Livsmedel

Prisinsamling genomfördes under våren 2016 i Örebro i tio olika butiker inom respektive butikskedja ICA, COOP, Axfood och Bergendahl. För insamling av priser har fastställda prismätningslistor använts med angivna kravspecifikationer för respektive vara. Vid val av produkt har den billigaste varan valts som uppfyllt fastställda kriterier enligt prismätnings-listorna. Insamlade priser har sedan viktats i förhållande till butikernas omsättning i landet. Det viktade genomsnittspriset för respektive livsmedel räknas sedan om med delkonsumentprisindex samt med prognoser för prisutveckling nästkommande år.

Personlig hygien

Prisuppgifterna samlas till största delen in från Coop Konsum, Hemköp, Apotek, Kicks och Åhléns. Prisuppgifter för hårklippning samlas in från fem olika tätorter i landet.

Kläder och skor

Kläder och skor har delats upp i prismätningen så att kläder och skor för vår- och sommarkläder prismättes i maj 2016. Kläder och skor för vinterbruk prismättes i september 2016. I åldersgruppen barn noll år gjordes ingen uppdelning eftersom utbudet av kläder till spädbarn finns tillgängligt året om. De butikskedjor som ingår i prisundersökningen beträffande kläder är företrädesvis Hennes och Mauritz, Lindex, Kapp Ahl, JC, Stadium och för män även Dressman. Priserna för skor och stövlar etcetera har främst hämtats in från Din Sko, Euro Sko och Stadium.

Fritid och lek

Prismätningen av varorna i denna budgetpost har främst skett i större affärskedjor som BR Leksaker, Åhléns, Coop Forum, Team Sportia, Stadium och Akademibokhandeln. När det gäller andra produkter än varor, till exempel besök på teater och simhall, har vi dels utgått från priser i Örebro och dels från resultat av prisundersökning på fem tätorter i landet.

Mobiltelefon

Priser för telefonapparatur hämtas från El-Giganten. Priser för samtalskostnader har hämtats från PTS.

Barn och ungdomsförsäkring

Utifrån samråd med Konsumenternas försäkringsbyrå har vi beräknat premier för barnförsäkringar utifrån två av de större försäkringsbolagens prislistor med ett försäkringsbelopp

på 30 x prisbasbeloppet (som ger ett bra skydd). Därav har vi beräknat en genomsnittskostnad för respektive åldersgrupp. Premierna ökar med barnets ålder.

Förbrukningsvaror

Prisinsamlingen görs huvudsakligen hos dagligvarukedjorna COOP Konsum och Hemköp.

Hemutrustning

Möbler och armaturer

Prisinsamling görs i större butikskedjor såsom IKEA, MIO och Europamöbler (EM).

Laga mat

Prisinsamling görs i större butikskedjor såsom IKEA, COOP Forum och Åhléns.

Duka

Prisinsamling görs i samma butikskedjor som för delposten "Laga mat"

Hemtextilier

Prisinsamling görs främst från IKEA, Hemtex, Jysk, Ellos och Åhléns.

Rengöra

Prisinsamling görs främst från COOP Forum och Åhléns.

Underhålla

Prisinsamling görs främst från COOP Forum, Åhléns och Clas Ohlsson.

Radio, TV, dator, mm

Dessa varor förekommer ofta till nedsatta priser som är betydligt lägre än de ordinarie. Vi har valt att använda det aktuella priset i butiken för dessa produkter, det vill säga även när extrapris förekommer. De prismätningstillfällen vi hämtar uppgifter från är El-Giganten och SIBA.

Övrigt

Prisinsamling görs främst hos COOP Forum och Åhléns.

Media, fast telefon, internet m.m.

Priserna för fast telefon, samtalskostnader och internet hämtas från Telia. Pris för dagstidning är priset på den största dagstidningen i prismätningssorten Örebro, Nerikes Allehanda. Övriga produkter, till exempel kort, kuvert och pennor prismäts huvudsakligen hos Åhléns och Clas Olssons.

Hemförsäkring

Konsumenternas försäkringsbyrå samlar in priser på årspremieavgifter från de fyra största försäkringsbolagen (Trygg Hansa, Folksam, Länsförsäkringar och IF) för tre olika ortstyper (storstad, mellanstor stad och mindre tätort).

6 Översyn och prismätning för kommande år

Konsumentverket gör följande bedömningar angående översyn och prismätningar.

Översyn och prismätning som ska genomföras varje år:

- Radio, TV, dator mm (som är en del i hemutrustningsposten)
- Media, fast telefoni och internet
- Mobiltelefon (eftersom detta är områden där en snabb produkt/tjänsteutveckling sker)

Översyn och prismätning som ska genomföras vart tredje år:

- Barn- och ungdomsförsäkring
- Hemförsäkring

Översyn som ska genomföras vart sjunde år:

(om inga större samhällsförändringar sker som påverkar produktval)

- Livsmedel
- Kläder och skor
- Personlig hygien
- Fritid och lek
- Förbrukningsvaror
- Hemutrustning (möbler, textilier, husgeråd med mera)

Prismätningar av ovanstående poster

Om inga större samhällsförändringar sker som påverkar produktval och priser kommer prismätningar inte att göras. Befintliga priser från senaste prismätningar räknas årligen om med delkonsumentprisindex (del-KPI) och prognoser.

6.1 Kvalitetssäkring

6.1.1 Kvalitetssäkring av priser

Konsumentverket har ett detaljerat underlag på varor och tjänster som ingår inom varje varuumråde (budgetpost). Underlaget lämnas till Statistiska centralbyrån (SCB) för separata beräkningar av del- KPI för angivna aktuella tidsperioder. Utifrån detta underlag beställs en prognos från Konjunkturinstitutet för prisutvecklingen inom respektive områden för nästkommande år. På detta sätt blir uppdateringen av Konsumentverkets priser så verklighetsanpassade som möjligt.

6.1.2 Kvalitetssäkring av urvalet av produkter och tjänster

Urvalet säkras genom de detaljerade förbrukningslistor som finns med uppgifter om de varor och tjänster som ingår i beräkningarna. Här finns utöver användningstid och behov för varje vara och tjänst även en närmare produktbeskrivning med exempelvis uppgifter om modell och material. Dessutom framgår respektive produkts inköpsställe, förpackningsstorlek och inköpspris per förpackning. Genom att göra regelbundna översyner, och utifrån dessa justeringar av innehållet i förbrukningslistorna, säkras också kvalitén på de varor och tjänster som ingår.

6.2 ”Skäliga levnadskostnader”

Konsumentverket har valt att inte använda begreppet ”skäliga levnadskostnader” eftersom detta begrepp tolkas på så olika sätt. Vi har i stället valt att kalla våra kostnadsberäkningar för ”Konsumentverkets referensvärden för levnadskostnader”. Namnbytet är också gjort för att anpassas bättre till andra europeiska länders benämningar som kallas ”Reference budgets”⁷.

---

⁷ European consumer debt network

Konsument
verket · KO

Konsumentverket, Box 48, 651 02 Karlstad
Telefon: 0771-42 33 00. [konsumentverket.se](https://www.konsumentverket.se)